

УДК 371.3 (73)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В США І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Стойка Олеся Ярославівна,
м.Ужгород

В статті розглядаються питання розвитку вищої освіти США і професійної підготовки фахівців впродовж кінця ХХ – початку ХХІ століття. Наголошується на пріоритетності питань освіти у політиці США.

Ключові слова : США, вища освіта, освітня політика.

Прагнення України долучитися до європейської і світової спільноти зумовлюють необхідність вивчення і впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду у вітчизняну практику підготовки фахівців. Серед зарубіжних країн, здобутки яких в галузі освіти є досить вагомими, безперечно, заслуговують уваги США. Згідно з результатами досліджень, які визначили 45 найкращих університетів у світі, 30 з них знаходяться у США [1; 2; 3].

Різні аспекти системи американської вищої освіти досліджували вчені : О.Гаганова, І.Булах, І.Зварич, Е.Каверіна, Т.Олендр, О.Петришин, О.Романовський, та інші.

Метою даної статті є стислий аналіз психолого–педагогічних і соціальних засад розвитку вищої освіти США в кінці ХХ на початку ХХІ століття і виокремлення позитивних ідей зарубіжного досвіду підготовки фахівців, вартих впровадження у вітчизняний освітній простір.

Аналіз наукової літератури свідчить, що освітні проблеми впродовж останніх десятиріч були серед державних пріоритетів США [4; 5; 6]. Вважається, що з президентства Дж. Буша-старшого (1989 - 1993 рр.) почався новітній етап американської державної політики в галузі освіти. Проаналізувавши помилки політики адміністрації Р. Рейгана, Дж. Буш у своїй передвиборній реформі зробив акцент на сфері освіти як одній з найбільш пріоритетних. На початку президентського терміну він оголосив, що стане «президентом, який присвятив свою діяльність освіті», і у своєму першому посланні Конгресу США президент переконував законодавців, що з усіх програм, представлених їм у посланні, найбільш важливою стане програма подальшого поліпшення освіти.

В 1991 році була оголошена й прийнята нова освітня ініціатива «Америка 2000: стратегія освіти», розроблена разом з губернаторами всіх 50 штатів. Програма визначала стратегічні

цілі освіти до 2000 року, шляхи й засоби їх досягнення, включаючи фінансування. Ключовими пунктами освітньої ініціативи були жорсткість стандартів середньої освіти з п'ятих основних предметів: англійська мова, математика, природознавство, історія й географія; удосконалення системи тестування, результати якої повинні використовуватися при вступі у вищі навчальні заклади, а також роботодавцями при прийомі на роботу; можливість одержання вищої освіти й просування по її щаблях на основі середньої освіти; загальна фінансова підтримка учнів, які успішно навчаються, особливо з природничих напрямків. математики; стимулювання бізнесу в проведенні наукових досліджень і розвиток нетрадиційних підходів в освіті та інше.

Економічний спад, що почався в 1991 році, змусив президента частково відмовитися від передвиборних обіцянок. Адміністрація Дж. Буша перейшла до скорочення асигнувань на соціальні потреби, у результаті чого став спостерігатися значний ріст оплати вищої освіти в державних навчальних закладах, який був до того періоду відносно невеликий. Правда, слід зазначити, що в 1992 році були збільшені розміри допомоги студентам з родин з низькими доходами, про що було внесено відповідні виправлення в Закон про вищу освіту від 1965 р.

На президентських виборах, що відбулися в 1992 році, господарем Білого дому став представник демократичної партії Б. Клінтон (1993 - 2001 рр.). У цілому в період президентства Б. Клінтона в країні відзначався значний економічний підйом. За цей період витрати на соціальну сферу перевищили військові витрати. Серед основних пріоритетів державної політики Б. Клінтон проголосив інвестиції в людський капітал. Федеральний бюджет при Б. Клінтону передбачав більше однієї третини всіх витрат на науку, у тому числі понад половину - на фундаментальні дослідження.

Якщо президент Дж. Буш-Старший прагнув проголосити себе «президентом, який присвятив свою діяльність освіті», то Б. Клінтон став ним у дійсності. Ініціатива, запропонована в 1991 році адміністрацією Дж. Буша-старшого для перебудови системи освіти, була визначена як недостатня, і наприкінці минулого століття був оприлюднений заклик Б.Клінтона до дії – вдоскона-

лення освіти США. Президент проголосив, що в новому столітті країні необхідна сильна школа з високими стандартами освіти, свідомою дисципліною й здоровою атмосферою.

У зв'язку з цим наріжним каменем двох виборчих кампаній наступного глави Білого дому Б. Клінтона й центральною ланкою його внутрішньої політики були саме проблеми освіти.

В економічній доповіді Конгресу в 1999 році Б. Клінтон підкреслив, що саме «освіта є ключем майбутнього процвітання нації». Принагідно відзначимо, що усвідомлення цього важливого положення поки що бракує владним структурам України. На рубежі століть Сполучені Штати переконливо довели, що інвестиції в людський капітал відіграють усе більш вирішальну роль у забезпеченні конкурентних переваг країни, як у рамках національної, так і світової економіки. Для вдосконалення системи освіти в 1990-х роках був прийнятий цілий ряд законодавчих актів і державних програм.

В 1996 році міністр освіти США Р. Райлі підготував перший державний план впровадження освітніх технологій за назвою «Підготовка американських учнів до XXI століття: забезпечення технологічної грамотності». Планом передбачалися широко-масштабні заходи для ефективного використання комп'ютерних технологій у початковій і середній освіті для того, щоб допомогти новому поколінню школярів отримати якісну освіту й підготувати їх до нових вимог сучасної американської економіки.

У результаті виконання даного плану й багато в чому завдяки значним інвестиціям в освітні технології з боку федерального уряду, штатів, місцевих органів влади й приватних осіб, американці суттєво просунулися вперед на шляху досягнення цілей у галузі освітніх технологій. Внески в комп'ютеризацію, доступ до Інтернету, професійну підготовку, технічну допомогу й удосконалення змісту освіти дозволили багатьом американцям скористатися величезними перевагами нових засобів навчання.

У бюджеті на 1998 рік президент Б. Клінтон уперше згадав про майбутнє XXI століття. Головним гаслом на нове століття Б. Клінтон проголосив сильне американське суспільство, засноване на широких можливостях і загальній відповідальності. Майбутнє Сполучених Штатів президент бачив у сильній економіці, більш високих доходах і пенсіях, поліпшеній охороні здоров'я, чистому навколишньому середовищі. Основні сили освітньої політики Б. Клінтона були кинуті на поліпшення якості початкової й середньої освіти, проте програма вищої школи також постійно переглядалася і вдосконалювалася. Насамперед, федеральний уряд у щорічних бюджетах ретельно планував розміри загальних асигнувань, які виділялись на позики, число їх одержувачів і максимальні розміри фінансової допомоги, а також періодичне зниження процентних ставок. У бюджетах обов'язково обов'язково обов'язалося число осіб, що одержують грант Пелла і його максимальний розмір, який практично щороку підвищувався. Коли Б. Клінтон прийшов до влади, грант Пелла становив 2 300 дол., тобто таку ж суму, що й в 1989 році коли, прийшов до влади президент Дж. Буш-старший. За період президентства Б. Клінтона максимальний розмір гранту Пелла до 2000 року піднявся до 3 300 доларів.

В галузі вищої освіти адміністрацією Б.Клінтона також були засновані нові види фінансової допомоги. Президентська почесна стипендія (Presidential Honors Scholarships) була заснована для найкращих учнів випускних класів середньої школи. Гранти додаткових можливостей (Supplemental Educational Opportunity Grants) були засновані для студентів з родин з низькими доходами, що навчаються на рівні бакалаврату. Коледжі користувалися спеціальною підтримкою (College Completion Challenge Grants) - для невстигаючих студентів з метою підняття рівня їх успішності.

Особливу увагу адміністрація Б. Клінтона звернула на розширення такого виду фінансової допомоги як податкові знижки. Відповідно до закону про надання допомоги платникам податків від 1997 р. були введені податкові знижки (HOPE

Scholarships, Lifetime Learning Credit),

Серйозна увага була приділена федеральній програмі роботи для студентів. Президент запропонував суттєво розширити програму таким чином, щоб до 2000 року вона могла охопити 1 млн. чоловік. Ця мета була досягнута навіть на 1 рік раніше, тобто до 1999 року. Освітня політика Б. Клінтона також зверталася до таких питань як підготовка абітурієнтів до вступу у вищі навчальні заклади, особливо дітей з малозабезпечених родин; відвідуваність і успішність у самих ВНЗ, особливо в тих, де навчаються діти етнічних меншин; дистанційна освіта, особливо для дітей з обмеженими можливостями; безперервне навчання, тобто навчання дорослих і т.д.

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що адміністрацією Б. Клінтона було приділено значно більше уваги вищій школі, ніж всіма попередніми президентами. Б. Клінтоном було поставлено досить сміливе завдання: зробити на початку XXI століття вищу освіту такою ж доступною, як і середню. Але, на жаль, проблема низької якості середньої школи, а також деякі економічні проблеми змусили на певний час відмовитися від розширення доступності вищої освіти.

Загалом вся державна політика адміністрації Б. Клінтона цілком справедливо може бути названа соціально-спрямованою. Навіть традиційні для передвиборних дебатів економічні проблеми в 2000 році відійшли на другий план, а вперед виступили питання освіти, охорони здоров'я й соціального забезпечення, а також обговорення тем, пов'язаних з релігією, сімейними й моральними цінностями суспільства. Але, незважаючи на всю позитивну ситуацію, яка склалася навколо демократичної політики Б. Клінтона, на виборах в 2001 році переміг представник республіканської партії Дж. Буш-молодший.

Президент США Дж. Буш-молодший під час першого терміну свого президентства оголосив нарівні з національною обороною основним пріоритетом державної політики й освіту. Протягом першого тижня перебування на посаді президента США Джордж Буш висунув план реформування системи середньої освіти за назвою «Рівні можливості для всіх дітей» (No Child Left Behind). На жаль, проблема освіти скоро відійшла на другий план, тому що на провідні позиції вийшли питання національної безпеки, пов'язані з подіями 11 вересня 2001 року, а також спад в економіці. Таким чином, перший термін президентства Дж. Буша-молодшого характеризувався значною увагою до питань освіти (особливо середньої освіти), але, на жаль, не в тих масштабах, які були заплановані.

Політика, що проводилася в сфері вищої освіти, не виходила за рамки розв'язання найбільш насущних проблем, за винятком реформи позик. Серед основних напрямків політики можна виділити збільшення максимального розміру гранту Пелла, підвищення доступності суспільних коледжів, полегшення вступу дітей з обмеженими можливостями у вищі навчальні заклади, розширення дистанційного навчання для інвалідів, зростання фінансування етнічних вузів, збільшення податкових пільг та ін.

Адміністрація Дж. Буша надавала важливого значення розширенню доступності суспільних коледжів. Урядом було заплановане збільшення чисельності суспільних коледжів удвічі, особливо це повинно було торкнутися студентів з родин з низькими доходами. Для цих цілей був заснований Фонд грантів для розширення доступності суспільних коледжів. Вища освіта, за словами президента, повинна бути «дозволеною (по коштах) і доступною для усіх американців», а доступ у вищі навчальні заклади повинен «грунтуватися на їхньому потенціалі й заслугах».

Окремо необхідно виділити реформу системи позик, запропоновану адміністрацією Дж. Буша. Реформування припускає одержання додаткового доходу від кредитної діяльності держави, а також формування більш тісних зв'язків між структурами, що здійснюють видачу позик і страховими агентствами. Додатковий дохід, отриманий у результаті реформи позик, надалі планувалося використовувати для збільшення асигнувань,

що йдуть на гранти Пелла й підвищення лімітів по позиках для першокурсників.

Цікавим напрямком освітньої політики Сполучених Штатів є так зване «пробачення» позик (погашення їх урядом). Уряд повідомляє суму позик, яку не треба виплачувати при виконанні студентом певних умов. Так, протягом першого терміну президентства Дж. Буша були погашені позики в розмірах, що не перевищують 17 500 доларів, випускникам вузів, які стали викладачами математики й інших наук, а також вчителями у школах для дітей з обмеженими можливостями і дітей з незаможних родин.

Передвиборні обіцянки Дж. Буша-молодшого на другий термін свого президентства містять більш конкретні обіцянки у вирішенні проблем освітньої системи. Нова освітня політика на наступні роки має досить вузьку спрямованість, але при цьому охоплює як середню, так і вищу освіту. Деяке ослаблення державного регулювання й скорочення державного фінансування в освітній сфері змусило адміністрацію шукати інші підходи до вирішення проблем, сконцентрувавши свою увагу на більш важливих.

Головним освітнім пріоритетом продовжує залишатися програма підвищення якості середньої школи «Рівні можливості для всіх дітей».

Особливістю освітньої політики є нові програми, що охоплюють як середню, так і вищу освіту. Адміністрацією президента висунута Програма американської конкурентоспроможності (American Competitiveness Initiative), яка у минулому не має аналогів. Згідно з цією програмою, кожний випускник американської середньої школи, не важливо збирається він вступати у ВНЗ або відразу приступати до роботи, повинен мати розвинене аналітичне мислення, яке дають такі дисципліни як математика та інші науки. У багатьох дослідженнях відзначається, що міжнародні тести продовжують демонструвати низький рівень підготовки американських учнів в галузі математики й інших наук. У частині програми з поліпшення знань з математики й інших наук президент пропонує збільшити інвестиції, призначені для наукових досліджень, навчання вчителів і їх відбору. Головним компонентом програми є створення Національної математичної організації (National Math Panel), яка буде проводити досліджен-

ня й розробляти інструкції з викладання математики.

На рівні ВНЗ Програма американської конкурентоспроможності підтримана грантами (Academic Competitiveness Grants) включеними в Закон про зниження дефіциту (Deficit Reduction Act). Бюджет, починаючи з 2007 року, планує виділяти гроші на нові гранти для студентів – представників малозабезпечених родин, що навчаються на перших і других курсах і мають успіхи у вивченні математики й інших наук, а також для студентів третіх і четвертих курсів, які спеціалізуються в галузі іноземних мов, математики й інших наук, включаючи технологічні й інженерні науки. Одержувачі грантів повинні навчатися в чотирирічних вузах за повними навчальними програмами, відповідати умовам одержання грантів Пелла й бути громадянами США.

У 2007 р. висунута Програма поліпшення знань іноземних мов з метою національної безпеки (National Security Language Initiative). Програма охоплює як середню, так і вищу освіту.

Барак Обама – наступний президент США, який успішно продовжує кращі традиції своїх попередників у галузі освіти. Незважаючи на загальну тривалу світову економічну кризу, проблеми освіти залишаються серед державних пріоритетів. Продовжується робота з розширення кола отримувачів грантів серед студентської молоді, надання різних пільг і субсидій для студентів із незаможних родин, а також практика погашення державою студентських кредитів. Велика увага звертається на питання полікультурної освіти, можливості отримання вищої освіти представниками етнічних меншин. Здійснюється постійно діючий моніторинг якості вищої освіти на чотирьох рівнях: інституційному, регіональному, міжнародному.

Отже, можна зробити висновок про те, що освітня політика Сполучених Штатів останніх десятиріч сконцентрувалася на програмах, що мають єдину мету – підвищити якість освіти, її доступність. Окремі аспекти освітньої політики США, безперечно, заслуговують уваги і використання у вітчизняному освітньому просторі. Це, насамперед, усвідомлення, що освіта, за словами Б.Клінтона, є ключем до майбутнього нації; підтримка студентів з незаможних родин і представників етнічних меншин, а також молоді з обмеженими можливостями; моніторинг якості освіти та ін..

Література і джерела

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Higher_education_in_the_United_States
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_the_United_States
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Higher_education_in_the_United_States
4. Гаганова О.К. Американская высшая школа сегодня / О.К.Гаганова // Педагогика. – 2006. - № 4. – С. 112 - 114.
5. American higher education transformed, 1940-2005 : documenting the national discourse / [ed. By M.Smith, T.Bender]. – MD . Baltimore : J.Hopkins University press, 2008. – 523 p.
6. Романовський О. Особливості організації вищої освіти в США / О.Романовський // Рідна школа – 2000. – № 1. – С.31–59.

В статтє рассматриваются вопросы развития высшего образования США и профессиональной подготовки специалистов в конце XX – начале XXI века. Акцентируется внимание на приоритете вопросов образования в политике США.

Ключевые слова : США, высшее образование, образовательная политика.

In this article the questions of the development of higher education in USA and the professional training of specialists (the end of XX – the beginning of XXI c.) are considered. It is underlined that the questions of education are very important in American policy.

Key words : USA, higher education, educational policy.